

**BO‘LG‘USI VETERINAR MUTAXASSISLARINI AXLOQIY
TARBIYALASHDA MILLIY-MA’NAVIY MEROS VA TARIXIY
QADRIYATLARNING O‘RNI**

DOI: 10.5281/zenodo.11147770

Sa’dullayev Sanjar

Fayzullayev Umidjon Rahmatullayevich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo‘lg‘usi veterinar mutaxassislarini milliy-
ma’naviy meros va tarixiy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyalashda ularda ijobiy
fazilatlarni shakllantirish nazarda tutiladi. Shuningdek, maqolada milliy-ma’naviy
meros va tarixiy qadriyatlar tushunchalari mazmuni, ularning mohiyati borasidagi
ilg‘or milliy va xorijiy tajribalar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: ma’naviy meros, tarixiy qadriyat, ma’naviy tafakkur, odob-axloq,
meyor, munosabat, mahalla, jamoatchilik hamkorligi, axloqiy kamolot, halollik,
iymon, vijdon, ma’naviy xislatlar.

O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi “Ta’lim to‘g‘risidagi
Qonuni”ning 4-moddasi(Ta’lim sohasidagi asosiy prinsiplar)da “Ta’lim va tarbiyaga
milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarning singdirilganligi va ta’lim va tarbiyaning
insonparvarlik, demokratik xususiyati” haqida alohida ta’kidlangan. Demak ta’lim-
tarbiyaning barcha bo‘g‘inlarida ushbu prinsiplarga qat’iy amal qilinishi lozim.

Hozirgi kunda mamlakatimizdagi ta’lim-tarbiya tizimida ham zaruriy islohotlar
amalga oshirilmoqdaki, bunda axloqiy tarbiya alohida o‘ziga xos o‘rin egallaydi.
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev O‘zbekiston Respublikasi
Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni “O‘zbekiston — 2030”
Strategiyasida bo‘limi - Ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash va madaniyat sohasini yangi
bosqichga olib chiqish bo‘yicha islohotlar 1.5. bandida (Jamiyatda ijtimoiy-ma’naviy
muhit barqarorligini ta’minlash) “Mafkuraviy xurujlarga qarshi milliy g‘oya asosida

birgalikda kurashish, oila, maktab va mahalla hamkorligini mustahkamlash va shu asosda ma'naviy tarbiyaning uzviyligini ta'minlash, maktablarni chinakam ma'naviyat va ma'rifat, madaniyat o'chog'iga aylantirish uchun ta'lim-tarbiyaning interaktiv usullarini joriy qilish, o'zbek xalqining milliy qadriyatlari va ma'naviy merosini asrab-avaylash, keng ommalashtirish hamda rivojlantirish bo'yicha yangi yondashuvlarni joriy qilish, ilmiy va sotsiologik tadqiqotlar bilan jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashning barcha asosiy masalalarini qamrab olishga erishish" bizni oldimizdagi dolzarb vazifadir.

Ushbu vazifalarni bajarishda biz "kichik" Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak. Bunda, avvalo, ta'lim va tarbiyani rivojlantirish, sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, ilm-fan va innovatsiyalarni taraqqiy ettirish milliy tarbiyamizning asosiy ustunlari bo'lib xizmat qilishi lozim. Bu borada qanday muammolar mavjud bo'ladi? Ta'lim-tarbiya tizimida ham zaruriy islohotlar amalga oshirilmoqdaki, bunda axloqiy tarbiya alohida o'ziga xos o'rin egallaydi.

Murakkab, mashaqqatli, kutilmagan holatlarga boy, ammo jamiyatning zaruriy ehtiyoji hisoblangan ta'lim-tarbiya tizimini yangicha ko'rinish va yangicha mazmunda amalga oshirish, dars jarayonida innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarni samarali qo'llash orqali ta'lim samaradorligiga erishish davr talabidir. Bo'lajak veterinariya mutaxassisi o'z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, duch keladigan muammolarning yechimini hal etishi, eng muhimi o'z sohasi, kasbi bo'yicha raqobatbardosh bo'lishini ta'minlashda asosan, pedagog kadrlar salohiyati hal qiluvchi omil hisoblanadi. Demak, jamiyatdagi barcha yangilanishlarni uyg'unlashtirish uchun shaxsiy yetuklik bilan birga kasbiy kompetentlik ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Amalga oshirilayotgan tadqiqotlarda milliy-ma'naviy meros, milliy an'ana va urf-odatlar, islom dini va hadisshunos allomalarimizning hadis g'oyalari asosida yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash masalalari yetakchi o'rinni egallaydi. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib, talabalarni oliygohga qadam qo'yishidan boshlab turli xil

yot g'oyalardan uzoqlashtirish maqsadida milliy mentalitetimizga xos bo'lgan sharqona urf-odat va an'analarimizni chuqur anglash va ularga hurmat ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Rossiyalik olimlardan atoqli pedagog va adib A.S. Makarenkoning "o'nta yuqori malakali, o'z holicha ishlaydigan o'qituvchidan malakasi past, bir yoqadan bosh chiqaradigan beshta o'qituvchi afzal" degan fikrini unutmash kerak. Shu boisdan bo'lajak mutaxassislarni o'qitish jarayonida milliy ma'naviy merosga tayanish, xalqimizning ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik, mehmondo'stlik kabi an'analari, andishalilik, insoflilik, mehr-oqibat, or-nomus kabi fazilatlarini chuqur o'rganish va ularni talabalar qalbiga singdirish asosiy vazifa sifatida belgilab berilgan.

Vatanimiz olimlaridan buyuk bobokalonlarimiz bo'lgan Imom Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy, Imom Abu Iso at-Termiziy va Al-Hakim at-Termiziy kabi muhaddis olimlarning hamda Muhammad ibn Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad Farg'oniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi ajdodlarimizning ilmiy asarlarida insonning ma'naviy-axloqiy, tarbiyaviy qarashlariga oid jihatlaridan yosh avlod ma'naviy tarbiyasiga tatbiq qilishning pedagogik yechimlarini asoslash, qomusiy olimlar ilmiy merosidan, ayniqsa, xulq, odob-axloqni ta'minlashga xizmat qiladigan kasbiy malaka, ijtimoiy-pedagogik bilimlarning ma'naviy-axloqiy jihatlariga ilmiy izlanishlarni keng qamrovli amalga oshirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Oliyog'ohlarimizda tashkil etilayotgan tarbiyaviy tadbirlar o'ziga xos ma'lum bir funksiyalarni bajaradi. Axloqiy tarbiya usullari yordamida quyidagilar amalga oshiriladi:

- talabalarga mo'ljallangan
- ularning hayotiy faoliyatini tashkil etish va boshqarish;
- ularning axloqiy tajribasi boyib boradi.

Bunda hech qanday usul universal deb hisoblanmaydi. Tarbiya jarayonida pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarining kombinatsiyasini talab qiladigan vaziyatlar yuzaga keladi, ular yoshi, individualligi, alohida talabani, butun guruhning tarbiya darajasini

hisobga oladi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya bevosita qadriyat, axloq tushunchalari bilan bog'liq ekan, qadriyat tushunchasining mazmun mohiyatini aniqlashtiramiz. Vatanimiz olimlari tomonidan amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlarda qadriyat tushunchasining mazmunini yoritishda turlicha yondashilgan. Jumladan, "Ma'naviyatsiz buyuk kelejak yo'q, chunki uni robotlar emas, insonlar yaratadi. Insonlar ongi qanday bo'lsa, mamlakat kelajagi ham shunga yarasha bo'ladi. Eng katta boylik – insonlar ruhiyatida yashirin"[3,13.]

Ziyoli ma'naviyatli insondir. Shu nuqtai nazardan har qanday kasb egasi, barcha toifa vakillari ziyoli bo'lishi mumkin. Hatto xat-savodi bor-yo'qligi ham muhim emas. Ba'zan oddiy dehqon uchun ma'lum bo'lgan sir-sinoat, oliy ma'lumotli agronom tasavvuridan tashqari bo'ladi[3,317.] Talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirish asosida ularda bir qator sifatlar namoyon bo'ladi. Ular: o'z-o'zini boshqarish, o'z-o'ziga doimo tanqidiy qarash, kamchiliklarni o'zidan qidirish, o'z-o'ziga talabchan bo'lish, hamma joyda aniq ishlarni vijdonan bajarish, o'z-o'zini tarbiyalash, bunda kuchli va kuchsiz tomonlarni aniqlash, axloqiy tarbiyalanganligini, bilimlarni yaxshi egallaganligi, axloqiy tuyg'ularning rivojlanganligi, maqsadga intilish, dovyuraklik va hal qiluvchanlik, mustaqil fikrga ega bo'lish, talabchanlik, tashabbuskorlik, mustaqillik, o'z-o'zini idora qilish va tuta bilish tashkil etadi.

Dars mashg'ulotlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya mazmunini xalqimizning necha ming yillik tarixida ota-bobolarimizdan meros bo'lib qolgan milliy-ma'naviy meroslar, an'ana va urf-odatlarini, Islom dini va hadisshunos allomalarimizning ta'limiy-tarbiyaviy g'oyalari bilan boyitish maqsadga muvofiqdir. Chunki, bu usullar axloqiy tarbiya negizini tashkil etib, talabalarining ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirishda xizmat qiladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlashimiz joizki, biz yuqorida tahlil qilgan vaziyatlarda talabalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda ajdodlarimiz, ota-bobolarimiz, bugungi avlod e'tiqodi, ishonchiga, hayot ma'nosiga asos bo'lib kelayotgan islom dini manbalaridan, o'z hayoti, ilmi, asarlari, tajribasi bilan el-u

xalqqa namuna bo‘lib kelayotgan keksalar, mehnat faxriylari, din vakillari, serfarzand, serdavlat ota-onalar o‘g‘itlari, namunasidan unumli, o‘rinli foydalanishimiz lozim.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “O‘zbekiston — 2030” Strategiyasi to‘g‘risida [Электрон ресурс] <https://lex.uz>.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 31.12. 2019 yildagi 1059-son Qarori “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. [Электрон ресурс] <https://lex.uz/ru/docs/4320700>

3. Imomnazarov M. Milliy ma’naviyatimiz asoslari O‘quv qo‘llanma. O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti. T.,2006. -13 b.